

**Kodeks
postępowania
cywilnego. Tom III.
Komentarz do art. 425–729**

Kodeks postępowania cywilnego

z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 296)

Tekst jednolity z dnia 19 lipca 2019 r. (Dz.U. 2019, poz. 1460)¹

(zm.: Dz.U. 2015, poz. 1634; 2018, poz. 398; 2019, poz. 55, poz. 1043, poz. 1146, poz. 1469, poz. 1495, poz. 1649, poz. 1655, poz. 1798, poz. 1802, poz. 1818, poz. 2070; Druk sejmowy Nr 3023, 3254, 3665, 3841, 3858)

(...)

¹ Tekst jednolity ogłoszono dnia 5.08.2019 r.

Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze

Księga pierwsza. Proces

(...)

Tytuł VII. Postępowania odrębne

Dział I. Postępowanie w sprawach małżeńskich

Literatura: *M. Andryszczak, R. Badowiec, D. Gęsicka* (red.), Prawo, rodzina, praca, Toruń 2017; *A. Antkiewicz*, Problemy w stosowaniu przepisów o mediacji w postępowaniu cywilnym, R.Pr. 2008, Nr 6; *M. Arciszewski*, Europejski tytuł egzekucyjny w teorii i praktyce, Warszawa 2007; *B. Banaszak, M. Zieliński*, Konstytucyjne i ustawowe pojęcie rodziny, MoP 2014, Nr 7; *M. Białecki*, Praktyczne aspekty mediacji jako alternatywnej formy rozstrzygnięcia sporów rodzinnych – analiza prawnoporównawcza, Pal. 2006, Nr 9–10; *Ł. Błaszczak* (red.), Konstytucjonalizacja postępowania cywilnego, Wrocław 2015; *P. Boguszewski*, Udzielanie „zabezpieczenia” w sprawach z zakresu władzy rodzicielskiej, RiP 2008, Nr 7–8; *J. Buczińska*, Rodzina w świetle prawa międzynarodowego, w: *G. Jędrejek* (red.), Meritum: prawo rodzinne, Warszawa 2015; *M.M. Cieśliński*, Postępowanie zabezpieczające w sprawach o rozwód – analiza wybranych zagadnień, PS 2006, Nr 4; *J. Ciszewski*, Europejskie prawo małżeńskie i dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej. Komentarz, Warszawa 2004; *A. Czajkowska* (red.), Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów, Warszawa 2015; *A. Czajkowska, E. Pachniewska*, Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz. Orzecznictwo, Wzory dokumentów i pism, Warszawa 2011; *B. Czech*, Małżeństwo w prawie świeckim i prawie kanonicznym. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej w dniach 12 i 13 maja 1994 r. w Katowicach, Katowice 1996; *tenże*, Z rozważań nad postępowaniem i orzecznictwem w sprawach rodzinnych (niezawisłość sędziowska, sprawy o rozwód, sprawy opiekuńcze małoletnich, sędziowie rodzinni, dobro dziecka, opinie biegłych), RiP 2012, Nr 20–21; *A. Czerederecka*, Rozwód a rywalizacja o opiekę nad dziećmi, Warszawa 2010; *B. Dobrzański*, Interwencja uboczna w sprawach o prawa stanu, SC 1970, t. XV; *M. Domański*, Rozstrzygnięcie w wyroku rozwodowym o miejscu pobytu dziecka, PS 2016, Nr 11–12; *J. Dominowska*, Jurysdykcja w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej i obowiązku alimentacyjnego a jurysdykcja w postępowaniu rozwodowym, EPS 2017, Nr 1; *T. Dybowski*, Niektóre zagadnienia problematyki rozwodowej na tle orzecznictwa i doktryny, NP 1956, Nr 6; *T. Dyrga, P. Baranowski*, Rozwód. Separacja, Podział majątku. Poradnik z wzorami pism pracowniczych, Zielona Góra 2000; *K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), Postępowanie cywilne. Komentarz praktyczny dla sędziów i pełnomocników procesowych. Wzory pism sądowych i procesowych z przykładowymi stanami faktycznymi, linie orzecznicze, koszty sądowe, Warszawa 2014; *J. Gajda*, Instytucja separacji w świetle noweli KRO, MoP 1999, Nr 9; *tenże*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Akty stanu cywilnego. Komentarz, Warszawa 2002; *A. Gersdorf*, Postępowanie sądowe w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej, Pal. 1972, Nr 4; *J. Gil* (red.), Postępowanie cywilne w dobie przemian, Warszawa 2017; *D. Gil, E. Kruk* (red.), Zasady postępowań sądowych w perspektywie ostatnich nowelizacji, Lublin 2016; *W. Głogowski*, Stały mediator w sprawach cywilnych po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia, ADR 2016, Nr 1; *J. Gołaczyński*, Współpraca sądów w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej, Warszawa 2009; *tenże* (red.), Jurysdykcja, uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie w sprawach cywilnych i handlowych. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012. Komentarz, Warszawa 2015; *A. Góra-Błaszczkowska*, Zasady postępowania dowodowego, w: *Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Zabczyk* (red.), Dowody w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010; *W. Góralski*, Zawarcie małżeństwa konkordatowego w Polsce, Warszawa 1998; *J. Górecki*, Unieważnienie małżeństwa, Kraków 1958; *K. Gromek*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2013; *taż*, Pisma procesowe i orzeczenia sądowe w sprawach rodzinnych z objaśnieniami i płytą CD, Warszawa 2013; *taż*, Pisma procesowe i orzeczenia sądowe w sprawach rodzinnych z objaśnieniami i płytą CD, Warszawa 2018; *taż*, Praxis,

Prawo rodzinne dla sędziów i pełnomocników, Warszawa 2017; *taż*, Praxis. Prawo rodzinne dla sędziów i pełnomocników, Warszawa 2019; *taż*, Władza rodzicielska. Komentarz, Warszawa 2008; P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler (red.), Nadużycie prawa procesowego cywilnego, Warszawa 2019; J. Gudowski, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo, Kraków 1998; J. Gwiazdomorski, Alimentacyjny obowiązek między małżonkami, Warszawa 1970; H. Haak, Obowiązek alimentacyjny, Toruń 1995; *tenże*, Separacja, MoP 2000, Nr 4; *tenże*, Separacja. Komentarz, Toruń 2000; *tenże*, Zawarcie małżeństwa. Komentarz, Toruń 1999; J. Halberda, Zniesienie separacji, Rej. 2004, Nr 2; A. Harast, Postępowanie odrębne. Postępowanie w sprawach małżeńskich, w: A. Góra-Błaszczkowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom 1. Komentarz do artykułów 1–729, Warszawa 2013; E. Holewińska-Łapińska, Orzekanie separacji, Warszawa 2006; *taż*, Unieważnienie małżeństwa w praktyce sądowej w 2010 r., w: K. Ślebzak (red.), Studia i analizy Sądu Najwyższego, t. 6, Warszawa 2012; A. Horoch, A. Horoch, Próba sformalizowania wywiadu środowiskowego w sprawach rodzinnych, NP 1987, Nr 6; J. Ignaczewski (red.), Rozwód i separacja. Komentarz, Warszawa 2012; *tenże* (red.), Komentarz do spraw o rozwód, Warszawa 2016; J. Ignatowicz, Interwencja uboczna w sprawach o prawa stanu, NP 1959, Nr 1; *tenże*, Orzekanie w procesie rozwodowym o małżeńskich sprawach majątkowych w świetle orzecznictwa, SC 1982, t. XXXII; J. Ignatowicz, M. Nazar, Prawo rodzinne, Warszawa 2016; M. Iżykowski, Zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych, NP 1982, Nr 1–2; J. Jasiewicz, Poznanie faktów w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2013; T. Jedynak, K. Stasiak, Komentarz do ustawy o kuratorach sądowych, Warszawa 2008; G. Jędrejek, Dowód z aktu stanu cywilnego w postępowaniu cywilnym, MoP 2012, Nr 16; *tenże* (red.), Meritum: prawo rodzinne, Warszawa 2017; *tenże*, Zakres zasady integralności wyroku rozwodowego, PS 2009, Nr 11–12; *tenże*, Zaspokojenie potrzeb rodziny na podstawie art. 27 KRO, RiP 2013, Nr 24; S. Jędruch, Tymczasowe zarządzenia w toku procesu o rozwód – zagadnienia materialnoprawne, ZN IBPS 1976, Nr 1; S. Kalus, Konstytucyjne źródła zasad polskiego prawa rodzinnego, w: I. Bogucka, Z. Tabor (red.), Prawo a wartość. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Nowackiego, Kraków 2003; A. Kędzińska, O rozkładzie pożycia jako przesłance do rozwodu (w związku z artykułem prof. J. Gwiazdomorskiego), NP 1956, Nr 4; Z.R. Kmiecik, Zaburzenia psychiczne a małżeństwo w świetle prawa cywilnego i prawa kanonicznego, PS 2015, Nr 7–8; V. Konarska-Wrzošek, Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce, Warszawa 2013; M. Kordela, Zasady prawa. Studium teoretycznoprawne, Poznań 2014; K. Korzan, Skutki orzeczeń rozstrzygających sprawę co do istoty (prawomocność, wykonalność, skuteczność), Rej. 2005, Nr 4; M. Kosek, Powództwo prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, Warszawa 2016; M. Koszowski, Prawno-etyczne aspekty wykonywania zawodu mediatora (zasady etyki mediatora) z uwzględnieniem standardów europejskich, SPP 2008, Nr 77; A. Kościółek, Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 2019; A. Kozioł, P. Twardoch, Ku europejskiemu prawu małżeńskiemu bez Polski, czyli o unijnym rozporządzeniu z 24.06.2016 r. w sprawie małżeńskich ustrojów majątkowych. cz. 1, Rej 2016, Nr 12; Z. Krzemiński, Alimenty i ojcostwo. Komentarz, Warszawa 2008; *tenże*, Czy w toczącym się procesie o ustalenie ojcostwa spadkobiercy domniemanego ojca mogą wystąpić w charakterze interwientów ubocznych, MoP 1996, Nr 3; *tenże*, Kto jest legitymowany czynnie do wytoczenia sprawy o zaprzeczenie macierzyństwa?, MoP 1998, Nr 3; *tenże*, Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich, Warszawa 1973; *tenże*, Powództwa wzajemne w procesie rozwodowym, Pal. 1957, Nr 1; *tenże*, Przesłuchanie stron w procesie rozwodowym, Pal. 1960, Nr 5; *tenże*, Rozwód. Praktyczny komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo. Wzory pism, Kraków 2007; Z. Krzemiński, W. Żywicki, Zbieg procesu rozwodowego z procesem o alimenty, Pal. 1967, Nr 4; A. Kuźniar-Wisniewska, Dopuszczalność przedmiotowej zmiany powództwa w postępowaniu odrębnym (w sprawach małżeńskich oraz w sprawach o naruszenie posiadania), NP 1982, Nr 7–8; A. Łopatka, Dziecko – jego prawa człowieka, Warszawa 2000; J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek (red.), Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym, Toruń 2017; R. Łukasiewicz, Dobro dziecka a interesy innych podmiotów w polskiej regulacji prawnej przysposobienia, Warszawa 2019; R. Łyczewek, Luka w przepisie art. 428 k.p.c., Pal. 1970, Nr 6; S. Madaj, Postępowanie nieprocesowe w sprawach małżeńskich, Warszawa 1978; M. Manowska, Postępowanie odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2012; M. Marcinkowski, Czy w sprawie o separację powód może dochodzić orzeczenia rozwodu, Pal. 2000, Nr 7–8; J. May, Obrona pozwanego w procesie cywilnym przed sądem I instancji, Warszawa 2013; A. Mączyński, Znaczenie prawne aktu małżeństwa w świetle kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa o aktach stanu cywilnego, w: M. Pazdan (red.), Valeat aequitas. Księga pamiątkowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu, Katowice 2000; D. Miąsik, M. Szwarc, Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sędziów sądów powszechnych i prokuratorów, Warszawa 2012; E. Michniewicz-Broda, Majątkowe skutki separacji sądowej, Rej. 2000, Nr 6; M. Molczyk-Herdzina, Mediacja w sprawach o rozwód i o separację – wybrane zagadnienia, ADR 2008, Nr 4; P. Mostowik, Władza rodzicielska i opieka nad dzieckiem w prawie prywatnym międzynarodowym,

Kraków 2014; *Ch.W. Moore*, Mediacja. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów, Warszawa 2016; *J. Nasitowska*, Postępowanie dowodowe w sprawach o rozwód w procesie cywilnym oraz o stwierdzenie nieważności małżeństwa w procesie kanonicznym („rozwodowym” w procesie kościelnym) – analiza porównawcza, Warszawa 2017; *M. Nazar*, Niektóre zagadnienia małżeństwa i rodziny w świetle unormowania Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 r., Rej. 1997, Nr 5; *tenże*, Prawa rozwiedzionych małżonków do wspólnie zajmowanego mieszkania, Warszawa 1988 i recenzja L. Steckiego, RPEiS 1989, Nr 3; *A. Oleszko*, Ważne powody jako przesłanka zniesienia wspólności majątkowej w czasie trwania małżeństwa w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego i doktryny, Pal. 1978, Nr 1; *K. Osajda* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO, Warszawa 2017; *J. Osiejewicz*, Członek rodziny w prawie Unii Europejskiej, EPS 2015, Nr 6; *M. Osowska-Grzelak*, Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym w ujęciu ogólnym, cz. 2, MoP 2008, Nr 14; *A. Pacholska*, Rozwód a zgodna wola rozwiązania związku w prawie polskim na tle praw wybranych państw europejskich, RiP 2012, Nr 23; *A.M. Paluszkiwicz*, Stan psychiczny nupturienta a jego zdolność do zawarcia związku małżeńskiego, PS 2017, Nr 2; *S. Pałka*, Ustalenie sposobu kontaktowania się z dzieckiem w toku postępowania o rozwód, PS 2006, Nr 2; *J. Panowicz-Lipska*, Instytucja separacji w polskim prawie rodzinnym, PiP 1999, Nr 10; *K. Piasecki* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2006; *tenże*, Separacja w prawie polskim, Warszawa 2000; *tenże*, System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych, Warszawa 2010; *K. Pietrzykowski* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2003; *M. Pilch, K. Weitz*, Przegląd orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z zakresu europejskiego prawa procesowego cywilnego (2013–2014) – Rozporządzenie Nr 44/2001, KPP 2015, Nr 3; *W. Pilich, P. Rylski, K. Weitz*, Przegląd orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w zakresie prawa procesowego cywilnego (2015–2016) – Rozporządzenie Nr 2201/2003, Nr 4/2009, Nr 805/2004, Nr 896/2006, Nr 1346/2000 i Nr 1393/2007, KPP 2017, Nr 4; *A. Piotrowska*, Zagadnienia dotyczące stosowania art. 443 i 445 k.p.c., NP 1974, Nr 10; *P. Piotrowska*, Udział Rzecznika Praw Obywatelskich w procesie cywilnym, ADR 2016, Nr 2; *W. Popiołek*, Odesłanie w prawie prywatnym międzynarodowym, SPP 2014, Nr 1; *J. Rawska-Pietrzkiwicz*, Sądowictwo rodzinne – refleksje z praktyki orzeczniczej, RiP 2015, Nr 34–35; *T. Rowiński*, Wyrokowanie z urzędu w sprawach ze stosunków rodzinnych w polskim procesie cywilnym, Pal. 1965, Nr 11; *A. Ryng, R. Zegadlo*, Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci a prawo polskie, RiP 2007, Nr 1; *K. Sawczuk-Skibińska*, Rozkład pożycia a możliwości pojednania małżonków w procesie o rozwód, Warszawa 2016; *M. Skibińska*, Mediacja a inne alternatywne formy rozwiązywania sporów na tle spraw rodzinnych, ADR 2016, Nr 1; *taż*, Przedmiot mediacji rodzinnych w sprawach niemajątkowych, RiP 2016, Nr 1; *taż*, Rola prawa i prawników w mediacjach rodzinnych, ADR 2015, Nr 4; *A. Skorupka*, Dopuszczalność dowodu sprzecznego z prawem w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 2018; *T. Smyczyński*, Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2016; *tenże* (red.), Europejskie prawo rodzinne – pojęcie, zakres, źródła oraz wykładnia, EPS 2006, Nr 5; *W. Stojanowska*, Efektywność posiedzeń pojednawczych sądu w sprawach rozwodowych, ZN IBPS 1978, Nr 8; *taż*, Fakultatywna mediacja w procesie o rozwód według znowelizowanego kodeksu postępowania cywilnego, ZP UKSW 2006, Nr 2; *J.F. Strzebińczyk*, Prawo rodzinne, Warszawa 2016; *M. Supera*, Rzym III – współpraca państw członkowskich Unii Europejskiej w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji, Pal. 2013, Nr 7–8; *M. Sychowicz*, Przymusowy małżeński ustrój majątkowy, PS 2006, Nr 1; *A. Sylwestrzak*, Orzeczenie rozwodu małżonków pozostających w separacji, PS 2006, Nr 3; *N. Szok, R. Terlecki*, Prawo rodzinne i opiekuńcze Praktyka, orzecznictwo, kazusy, Warszawa 2016; *J. Sztombka*, Wywiad środowiskowy w sprawach rozwodowych, NP 1978, Nr 5; *A. Wach*, Rozgraniczenie procesu i postępowania nieprocesowego w sprawach małżeńskich, NP 1984, Nr 7–8; *tenże*, W sprawie wyroków koniecznych w postępowaniu cywilnym, PPC 2016, Nr 3; *tenże*, Wyrokowanie z urzędu w sprawach o unieważnienie małżeństwa, NP 1991, Nr 4–6; *tenże*, w: *J. Rebeta* (red.), Zagadnienia praw rodziny, Lublin 1997; *M. Wawilowa*, Z problematyki przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego, PiP 1968, Nr 1; *K. Weitz*, Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej w prawie wspólnotowym, KKP 2007, Nr 1; *tenże*, Znaczenie woli stron dla ustanowienia jurysdykcji krajowej z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej w świetle prawa unijnego, PPC 2017, Nr 4; *A. Wiśniewska*, Przedmiotowa zmiana powództwa w procesie cywilnym, Warszawa 1986; *S. Włodyka*, Postępowanie w sprawach o alimentację, ZNUJ 1957, Nr 4; *C. Zalewski*, Skutki ogłoszenia upadłości konsumenckiej małżonków, MoP 2015, Nr 22; *A. Zawilińska*, Mediacja w sprawach rodzinnych przy uwzględnieniu ostatniej nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego w tym zakresie, ADR 2017, Nr 1; *F. Zedler*, Dowód nienazwany w postępowaniu cywilnym, PPC 2018, Nr 4; *A. Zieliński*, Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich, Warszawa 2010; *tenże* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2016; *T. Żyznowski*, Postępowanie w sprawach o zniesienie małżeńskiej wspólności majątkowej, ZPA MS 1970, Nr 18.

Rozdział 1. Przepisy ogólne

Art. 425. [Przedmiot]

Przepisy niniejszego rozdziału stosuje się w sprawach o unieważnienie małżeństwa, o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa i o rozwód oraz o separację na żądanie jednego z małżonków.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Uwagi ogólne	1–8	1. Przesłanki uzasadniające wprowadzenie w sprawach małżeńskich szczególnej regulacji	9
1. Postępowania odrębne w sprawach małżeńskich w ramach procesu cywilnego	1	2. Zakres zastosowania poszczególnych przepisów w sprawach związanych z funkcjonowaniem rodziny	10
2. Materialnoprawna podstawa roszczeń w sprawach małżeńskich	2	III. Różne zagadnienia szczegółowe	11–14
3. Kryterium wyodrębnienia spraw małżeńskich prowadzonych w postępowaniu odrębnym	3	A. Przedmiotowa zmiana powództwa w postępowaniu odrębnym	11
4. Realizacja reguły jednotorowości postępowania	4	1. Przedmiotowa zmiana powództwa	11
5. Podważenie mocy dowodowej aktu stanu cywilnego	5	B. Zrzeczenie się żądania unieważnienia małżeństwa, ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa oraz rozwodu	12–13
6. Okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa	6	1. Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia	12
7. Interes prawny w rozumieniu art. 2 KRO	7	2. Odmiennie poglądy w literaturze przedmiotu	13
8. Zasada wyłączności dowodowej aktu stanu cywilnego co do zdarzeń w nim stwierdzonych	8	C. Interwencja uboczna w sprawach małżeńskich	14
II. Odrębności postępowania w sprawach małżeńskich	9–10	1. Interwencja uboczna	14

I. Uwagi ogólne

1 1. Postępowania odrębne w sprawach małżeńskich w ramach procesu cywilnego. Kodeks postępowania cywilnego zawiera m.in. następujące rodzaje postępowań odrębnych:

- 1) postępowanie w sprawach małżeńskich (art. 425–452 KPC);
- 2) postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi (art. 453–458 KPC).

W odniesieniu do obowiązku badania z urzędu przez sąd państwa członkowskiego swej jurysdykcji w sprawach dotyczących rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa, a także w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej por. przepisy Rozdziału II (art. 3–17) rozporządzenia Nr 2201/2003 [zob. *J. Ciszewski*, Europejskie prawo małżeńskie i dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej. Komentarz, Warszawa 2004, s. 180–187 oraz *K. Weitz*, Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej w prawie wspólnotowym, KPP 2007, Nr 1, s. 83–154; *T. Sokołowski*, Europejskie prawo rodzinne – pojęcie, zakres, źródła oraz wykładnia, EPS 2006, Nr 5, s. 4–13 i *M. Pilich, P. Rylski, K. Weitz*, Przegląd orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego Unii Europejskiej z zakresu europejskiego procesu cywilnego (2015–2016) – rozporządzenie Nr 44/2001 i rozporządzenie Nr 1215/2015, KPP 2017, Nr 3, s. 649 i n.].

Kodeks postępowania cywilnego określa sprawy z zakresu stosunków między małżonkami, które są rozpoznawane w postępowaniu odrębnym. Są to sprawy:

- 1) o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa;
- 2) o unieważnienie małżeństwa;
- 3) o rozwód;
- 4) o separację (dotyczy to żądania zgłoszonego przez jednego z małżonków, rozpoznawanego w procesie – tzw. separacja sporna; por. art. 61¹ § 1 i 2 KRO). Rozpoznając w procesie żądanie orzeczenia separacji, sąd orzekający stosuje przepisy art. 436–446 KPC z uwzględnieniem przepisów ogólnych (art. 425 i n. KPC).

2. Materialnoprawna podstawa roszczeń w sprawach małżeńskich. Podstawy 2 żądania **ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa**, jako powództwa o ustalenie (art. 189 KPC), mogą być różne. Podstawy tego powództwa, jak również powództwa o unieważnienie małżeństwa i o rozwód określone zostały w przepisach KRO [zob. *J. Gajda*, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 1999, s. 581; *J. Ignatowicz, M. Nazar*, Prawo rodzinne, Warszawa 2016, s. 338 i n. oraz *J.M. Łukasiewicz*, Nieistnienie małżeństwa – rozważania ogólne na podstawie wybranych poglądów, w: *J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek* (red.), Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym, Toruń 2017, s. 115 i powołana tam literatura]. Prawomocny wyrok ustalający istnienie lub nieistnienie małżeństwa ma charakter deklaracyjny i wywiera skutki wobec osób trzecich (art. 452 w zw. z art. 435 § 1 KPC). Sąd Najwyższy w wyroku z 3.3.2004 r. (III CK 346/02, OSP 2005, Nr 2, poz. 23 z glosą *T. Smyczyńskiego*) stwierdził, że w razie niesporządzenia aktu małżeństwa, mimo spełnienia pozostałych wymogów określonych w art. 1 KRO, nie można dochodzić ustalenia istnienia małżeństwa konkordatowego na podstawie art. 189 KPC. Rejestracja takiego małżeństwa jest bowiem jednym z konstytucyjnych wymogów jego zawarcia. Rozporządzenie Nr 2201/2003 stosuje się do spraw małżeńskich określonych w art. 1 ust. 1 lit. a, tj. postępowań dotyczących rozwodu, separacji i unieważnienia małżeństwa [zob. *J. Ciszewski*, Europejskie prawo, s. 178; por. także *K. Kowalik*, Kompetencja Wspólnoty Europejskiej w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego, PS 2005, Nr 2, s. 95 i n. oraz *J. Gotaczyński*, Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej, Warszawa 2007, s. 98 i n.; *tenże*, Prawo właściwe dla rozwodu i separacji, w: *J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek* (red.), Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym, Toruń 2017, s. 325 i n.].

3. Kryterium wyodrębnienia spraw małżeńskich prowadzonych w postępowaniu 3 odrębnym. Rozgraniczenie trybu procesu i postępowania nieprocesowego w sprawach małżeńskich wymaga odwołania się do art. 13 § 1 KPC, stwierdzającego, że sąd rozpoznaje sprawy cywilne w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej. Zasadą jest zatem rozstrzyganie tych spraw w drodze procesu cywilnego, wyjątkiem zaś od tej zasady jest rozpoznawanie i załatwianie omawianych spraw w postępowaniu nieprocesowym. Rozgraniczenie procesu i postępowania nieprocesowego z reguły następuje przy zastosowaniu kryterium istnienia sporu o prawo w procesie i nieistnienia tego sporu w sprawach przekazywanych na drogę postępowania nieprocesowego. Jednakże, jak trafnie podnosi się w literaturze przedmiotu, ta zasada delimitacji nie jest przez ustawodawcę konsekwentnie przestrzegana. Niektóre bowiem sprawy, w których istnieje spór o prawo, a do nich należą sprawy dotyczące rozstrzygnięcia o istotnych

sprawach rodziny w braku porozumienia między małżonkami (art. 24 KRO), należą do postępowania nieprocesowego. Natomiast sprawy o **podział majątku wspólnego**, dotychczas załatwiane wyłącznie w trybie postępowania nieprocesowego, mogą być – stosownie do art. 58 § 3 KRO – rozpoznawane i rozstrzygane w postępowaniu spornym (zob. A. Wach, Rozgraniczenie procesu i postępowania nieprocesowego w sprawach małżeńskich, NP 1984, Nr 7–8, s. 81 i n.). W literaturze przedmiotu wyrażono – na podstawie art. 21 KRO – zapatrywanie, że powołany przepis art. 58 § 3 KRO ma zastosowanie również w procesie o **unieważnienie małżeństwa** (zob. S. Madaj, Postępowanie nieprocesowe w sprawach małżeńskich, Warszawa 1978, s. 16 oraz dokonane tam zestawienie spraw małżeńskich przekazanych na drogę postępowania procesowego i nieprocesowego, s. 12 i n.).

4 4. Realizacja reguły jednotorowości postępowania. Rozgraniczenie drogi procesu cywilnego przewidzianej w art. 425–458 KPC dla dochodzenia praw stanu cywilnego od drogi postępowania nieprocesowego przewidzianego w PrASC zostało obszernie omówione na tle poprzednio obowiązującej ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego z 29.9.1986 r. Stanowiło przedmiot licznych wypowiedzi w doktrynie oraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego (K. Pietrzykowski (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, s. 44 i n.; J. Litwin, Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz, Warszawa 1961, s. 237 i n. oraz *tenże*, Głosa do wyr. SN z 15.2.1964 r., II CR 527/62, PiP 1963, Nr 5–6, s. 939; K. Gondorek, A. Ustowska, Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz. Przepisy wykonawcze i związkowe, Warszawa 1991, s. 134 i n. oraz A. Czajkowska, E. Pachniewska, Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz. Orzecznictwo. Wzory dokumentów i pism, Warszawa 2011, s. 82–86). Wypowiedzi wymagają uwzględnienia zmian wprowadzanych powołaną ustawą PrASC z 28.11.2014 r. Artykuł 3 PrASC przesądza o znaczeniu, jakie ustawa nadaje aktowi małżeństwa. Stanowi on wyłączny dowód zdarzeń w nim stwierdzonych, a ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym. Rozważając stosunek, jaki zachodzi pomiędzy sprawą o unieważnienie aktu małżeństwa a sprawą o ustalenie nieistnienia małżeństwa, SN jeszcze pod rządem poprzednio obowiązujących przepisów KPC i dekretu z 8.6.1955 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 25, poz. 151 ze zm.) wskazał, że z reguły jednotorowości postępowania wynika zasada „niemnożenia postępowań” na tym samym podłożu faktycznym. Jeżeli zatem w danej sytuacji właściwe jest postępowanie niesporne o unieważnienie aktu małżeństwa, to *eo ipso* zamknięta jest droga procesu o ustalenie nieistnienia małżeństwa. I odwrotnie, jeżeli w danej sytuacji właściwa jest droga procesu o ustalenie nieistnienia małżeństwa, to *eo ipso* wyłączone jest postępowanie niesporne o unieważnienie aktu małżeństwa (zob. uzasadnienie wyr. SN z 15.2.1963 r., II CR 527/62, OSNCP 1964, Nr 5, poz. 96 i OSPiKA 1964, Nr 9, poz. 183 z notką W.S.). Teza tego wyroku – na tle wówczas obowiązujących przepisów KPC i dekretu z 8.6.1955 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego – trafnie wskazuje, jak przebiega linia demarkacyjna pomiędzy tymi sprawami:

- 1) przepis art. 416 KPC z 1950 r., który przewiduje powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa, a więc w szczególności powództwo o ustalenie, że małżeństwo nie zostało zawarte, nie uszczupla zakresu przepisu art. 26 ust. 1 PrASC z 1955 r., który dotyczy unieważnienia aktu stanu cywilnego stwierdzającego „zdarzenie niezgodne z prawdą”;
- 2) kryterium rozgraniczenia spraw o ustalenie nieistnienia małżeństwa, co do którego sporządzono akt małżeństwa (art. 416 KPC z 1950 r.), oraz spraw o unieważnienie

tego aktu (art. 26 ust. 1 PrASC z 1955 r.), stanowi reguła jednotorowości postępowania i wynikająca z niej zasada „niemnożenia postępowań” na tym samym podłożu faktycznym. Jeżeli w danej sytuacji właściwe jest postępowanie niesporne o unieważnienie aktu małżeństwa, *eo ipso* zamknięta jest droga procesu o ustalenie nieistnienia małżeństwa, i na odwrót: jeżeli w danej sytuacji właściwa jest droga procesu o ustalenie nieistnienia małżeństwa, to *eo ipso* wyłączone jest postępowanie niesporne o unieważnienie aktu małżeństwa. Do spraw o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa zaliczane są sprawy o ustalenie, że małżeństwo nie zostało zawarte, oraz sprawy o ustalenie, iż małżeństwo zostało unieważnione lub rozwiązane przez rozwód. Sprawy o separację na zgodny wniosek małżonków, a także sprawy o zniesienie separacji (art. 61³ § 1 i art. 61⁶ KRO) należą do postępowania nieprocesowego (art. 567¹ KPC). Zob. także wyrok SA w Warszawie z 19.12.2014 r., I ACa 1315/14, OSP 2016, Nr 1, poz. 3 z glosą *K.P. Sokołowskiego* i przytoczone tam dalsze orzecznictwo.

5. Podważenie mocy dowodowej aktu stanu cywilnego. Akt małżeństwa lub 5
dołączona do niego wzmianka dodatkowa podlegają unieważnieniu, jeżeli stwierdzają zdarzenie niezgodne ze stanem faktycznym lub istnieją w akcie uchybienia, które zmniejszają jego moc dowodową. Zdarzeniem niezgodnym ze stanem faktycznym w rozumieniu art. 39 ust. 1 PrASC jest sporządzenie aktu małżeństwa pomimo niezachowania choćby jednej z przesłanek, warunkujących dojście do skutku małżeństwa, które powinny zachodzić kumulatywnie (art. 1 § 1 i 2 KRO). Natomiast przykładem stanowiącym podstawę do unieważnienia aktu stanu cywilnego z uwagi na zaistnienie w nim uchybienia ograniczającego jego moc dowodową będzie np. wpisanie do polskich ksiąg lub rejestru stanu cywilnego dokumentu zagranicznego, który nie jest dokumentem stanu cywilnego, lub sporządzenie dla zdarzenia, które nie może być przedmiotem rejestracji stanu cywilnego [*A. Czajkowska* (red.), *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów*, Warszawa 2015, s. 88]. W przedmiocie wymagań przy przenoszeniu w ramach transkrypcji do polskich ksiąg stanu cywilnego zagranicznego aktu stanu cywilnego z zachowaniem jego tożsamości nie tylko pod względem ich brzmienia, ale także funkcji zob. uzasadnienie postanowienia SN z 8.5.2015 r. (III CSK 296/14, OSN-ZD 2016, Nr C, poz. 60). Wobec powyższego ten, kto twierdzi, że fakt ten („zdarzenie” w znaczeniu ścisłym) jest nieprawdziwy, ma otwartą drogę do postępowania o unieważnienie aktu małżeństwa. Droga ta jest w tym przypadku drogą jedyną. Natomiast powództwo o ustalenie, że małżeństwo nie zostało zawarte, jest aktualne tylko wtedy, gdy „zdarzenie” zarejestrowane w akcie małżeństwa nie jest nieprawdziwe, a jednak mimo to małżeństwo nie zostało zawarte w rozumieniu art. 1 KRO. Jeżeli więc akt małżeństwa został sporządzony, to powództwo o ustalenie, że małżeństwo nie zostało zawarte, jest aktualne wtedy i tylko wtedy, gdy – nie kwestionując prawdziwości samego „zdarzenia” zarejestrowanego w akcie – opiera się na twierdzeniu, że zachodzi brak którejkolwiek z wymienionych w art. 1 KRO przesłanek skutecznego zawarcia małżeństwa.

Określony w art. 2 KRO tryb postępowania procesowego wchodzi w rachubę tylko wówczas, gdy żądanie o ustalenie nieistnienia małżeństwa zgłoszone przez powoda nie podważa prawdziwości rejestracji zdarzenia prawnego stwierdzonego w akcie małżeństwa, a dowodzi niezachowania koniecznych przesłanek zawarcia małżeństwa przewidzianych w art. 1 KRO, czyli żądając negatywnego ustalenia, dowodzi, że małżeństwo nie zostało zawarte. W uzasadnieniu wyroku z 2.12.2004 r. (V CK

323/04, OSNC 2005, Nr 12, poz. 209) Sąd Najwyższy stwierdził, że rozgraniczenie drogi procesu cywilnego i postępowania nieprocesowego powinno następować według założenia, że o tym, czy w konkretnej sprawie stosuje się przepisy o procesie, czy o postępowaniu nieprocesowym, decyduje przyczyna wpisania do aktu stanu cywilnego danych niezgodnych z prawdą. Jeżeli wpisu dokonano na podstawie dokumentu stanowiącego dowód zdarzenia, które normalnie stanowi podstawę wpisu, lecz właśnie to zdarzenie – jego istnienie lub treść – jest kwestionowane, to wówczas mamy do czynienia ze sporem o prawo stanu, podlegającym rozpoznaniu w trybie procesu. Jeżeli natomiast wpisu dokonano bez żadnej podstawy, lecz tylko na skutek pomyłki (wprowadzenia w błąd urzędnika), w rachubę wchodzi sprostowanie lub unieważnienie aktu stanu cywilnego.

6 6. Okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa. Artykuł 425 KPC rozróżnia powództwa o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa. W pierwszym przypadku, w zasadzie, wchodzić mogą w grę sytuacje, w których powód twierdzi, że małżeństwo zostało zawarte, a nie sporządzono tylko aktu małżeństwa, lub sytuacje, w których powód kwestionuje skuteczność orzeczenia unieważniającego zawarte małżeństwo. Podstawą prawną takiego powództwa jest art. 189 KPC. Natomiast **powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa** powinno opierać się na twierdzeniu, że małżeństwo, co do którego akt małżeństwa został sporządzony, nie zostało skutecznie zawarte – jak to już wskazano – z powodu braku przesłanek wymaganych przez art. 1 KRO. Kryterium wyróżnienia małżeństwa nieistniejącego polega w istocie na tym, że nie istniało ono nigdy i nadal nie istnieje w znaczeniu prawnym. Zgodnie, także w literaturze i doktrynie, wyklucza się żądanie ustalenia nieistnienia małżeństwa z powołaniem się na przesłanki mogące uzasadniać unieważnienie małżeństwa (art. 15¹ § 1 KRO – wyr. SN z 22.2.2012 r., IV CSK 240/11, OSNC 2012, Nr 9, poz. 106 z głosem *M. Łączkowskiej* oraz *M. Rzewuskiej*, *Studia Prawnoustrojowe* 2015, Nr 28, s. 391 i n.). Mogą wchodzić tutaj w grę następujące podstawy:

- 1) obie strony są jednej płci;
- 2) zgodne oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński złożyły nie strony, lecz inne do tego nieupoważnione osoby;
- 3) osoba, która przyjęła oświadczenie stron, nie była urzędnikiem stanu cywilnego;
- 4) wymaganych oświadczeń nie złożono jednocześnie.

Szerzej w tym zakresie zob. *M. Tuszyńska*, *Przeszkody małżeńskie w polskim systemie prawnym oraz w prawie kanonicznym*, w: *J. Cymbała, J. Krzywkowska, M. Paszkowska* (red.), *Prawo wewnętrzne Kościoła katolickiego a polski porządek prawny*, Olsztyn 2015, s. 103 i n. oraz *J.M. Łukasiewicz*, *Nieistnienie małżeństwa – rozważania ogólne na podstawie wybranych poglądów*, w: *J.M. Łukasiewicz, A.M. Arkuszewska, A. Kościółek*, *Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym*, Toruń 2017, s. 115 i n.

7 7. Interes prawny w rozumieniu art. 2 KRO. Przepis art. 2 KRO, stanowiąc o przesłankach materialnych ustalenia nieistnienia małżeństwa, obok niezachowania przepisów art. 1 KRO i istnienia aktu małżeństwa, wprowadził przesłankę interesu prawnego w ustaleniu nieistnienia małżeństwa. Przyjmuje się, że może on mieć charakter zarówno majątkowy, jak i niemajątkowy. Z reguły brak jest interesu prawnego do wytoczenia powództwa o ustalenie nieistnienia małżeństwa, jeżeli niesporne jest między stronami, że aktu małżeństwa nigdy nie sporządzono (zob. uzasadnienie

orz. SN z 14.4.1955 r., II CR 176/54, OSNCK 1956, Nr 3, poz. 68). Taki także pogląd, co do kryteriów rozgraniczenia spraw o ustalenie nieistnienia małżeństwa i spraw o unieważnienie aktu małżeństwa, wyrażany był w piśmiennictwie prawniczym. Zob. *J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek*, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 1980, s. 126. Przytoczone przepisy art. 3, 6 pkt 1 i 38–39 PrASC potwierdzają wyrażony pogląd o aktualności w omawianej kwestii dotychczasowego orzecznictwa SN [uchw. SN(7, zasada prawna) z 20.9.1965 r., III CO 5/64, OSNCP 1966, Nr 7–8, poz. 106; wyr. SN z 18.10.1982 r., I CR 338/82, OSPiKA 1984, Nr 1, poz. 3 z glosą *W. Stojanowskiej*, wraz z przytoczonym dalszym orzecznictwem oraz *H. Haak*, Zawarcie małżeństwa. Komentarz, Toruń 1999, s. 31–40]. Żądanie ustalenia nieistnienia małżeństwa nie jest ograniczone żadnym terminem. W tych sprawach orzeka sąd okręgowy w postępowaniu procesowym (art. 17 pkt 1 KPC), a jego właściwość miejscową określa art. 41 KPC. Od pozwu pobiera się opłatę stałą w kwocie 200 zł (art. 27 pkt 1 KSCU).

8. Zasada wyłączności dowodowej aktu stanu cywilnego co do zdarzeń 8 w nim stwierdzonych. Z omawianej reguły jednotorowości **podważania treści aktu stanu cywilnego** wynika także zasada o wyłączeniu możliwości przeprowadzania w innym postępowaniu dowodu przeciwnego w celu dokonania ustalenia sprzecznego z treścią aktu, mającego stanowić przesłankę orzeczenia w toczącej się sprawie. W obowiązującym stanie prawnym art. 3 PrASC wyraża dwie funkcjonujące równolegle zasady, a mianowicie: przytoczoną zasadę wyłączności drogi sądowej w sprawach o stwierdzenie niezgodności stanu cywilnego z prawdą i zasadą wyłączności dowodowej stanu cywilnego w odniesieniu do zdarzeń w nim stwierdzonych. Oznacza to, że wyłącznie na podstawie odpowiedniego aktu jest dopuszczalne dowodzenie faktu urodzenia, małżeństwa i zgonu. Dokumentem macierzyństwa lub ojcostwa, ujawnionego w aktach stanu cywilnego, jest akt urodzenia dziecka. Akt jest (wyłącznym) dowodem także tych faktów, które są związane bezpośrednio ze zdarzeniem, ze względu na które akt został sporządzony (np. data i miejsce zdarzenia, płeć dziecka, jego imię i nazwisko albo pochodzenie; zob. *J. Ignatowicz, M. Nazar*, Prawo rodzinne, Warszawa 2016, s. 133–134). Postanowienia art. 3 PrASC obejmują także zagraniczne dokumenty urzędowe, które mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowym (art. 1138 KPC). Zagranicznym dokumentem urzędowym w rozumieniu powołanego art. 1138 jest dokument sporządzony przez właściwy organ państwa obcego z zachowaniem wymagań co do jego treści i formy. Zob. także *P. Kasprzyk, P. Skubiszewski*, Problem imienia i nazwiska a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego Metryka. Studia z Zakresu Prawa Osobowego i Rejestracji Stanu Cywilnego 2015, Nr 1, s. 131 i n. oraz uzasadnienie postanowienia SN z 8.5.2015 r. (III CSK 296/14, OSNC-ZD 2016, Nr C, poz. 60). Z mocy dowodowej, o której stanowi art. 3 PrASC, korzystają akty stanu cywilnego bez względu na datę ich sporządzenia, a odpis aktu małżeństwa z adnotacją o unieważnieniu małżeństwa jest równorzędnym dowodem, o którym stanowi art. 78 PrASC. Utrwalone jest orzecznictwo stwierdzające, że niedopuszczalne jest podważenie w postępowaniu spornym – w trybie powództwa o ustalenie nieistnienia małżeństwa – prawomocnego ustalenia przez sąd treści niesporządzonego we właściwym czasie aktu stanu cywilnego (wyr. SN z 6.7.1963 r., I CR 205/63, OSNCP 1964, Nr 9, poz. 182). W odniesieniu do wymogu legalizacji por. Konwencja haska z 5.10.1961 r. znosząca wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych (Dz.U. z 2005 r. Nr 112, poz. 938), której postanowieniami Polska jest związana od 14.8.2005 r.

II. Odrębności postępowania w sprawach małżeńskich

9 1. **Przesłanki uzasadniające wprowadzenie w sprawach małżeńskich szczególnej regulacji.** Szczególny charakter tych spraw wynika z istoty stosunków rodzinnych, ich doniosłości społecznej i wynikających stąd obowiązków sądu orzekającego w zakresie dokonywania niezbędnych ustaleń. Złożoność ujawnionych problemów, stopień ich wzajemnego powiązania, a także relacje i wzajemne zależności poszczególnych członków rodziny stanowią przedmiot zainteresowania także innych – poza prawem – dziedzin, w szczególności psychologii (obszernie w tym przedmiocie A. *Czerederecka*, *Rozwód a rywalizacja o opiekę nad dziećmi*, Warszawa 2010). Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich stosuje się – jak to wynika z art. 425 KPC – w sprawach o unieważnienie małżeństwa, o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa, o rozwód oraz o separację na żądanie jednego z małżonków. Mają one zastosowanie w miejsce przepisów ogólnych. Odrębne postępowanie w tych sprawach ma charakter **obligatoryjny**, a więc wymienione sprawy nie mogą być rozpoznawane i rozstrzygane w trybie zwykłym. Przytoczone przepisy art. 425–452 KPC nie regulują w sposób wyczerpujący całego toku postępowania w sprawach małżeńskich. Dlatego w wypadkach nieunormowanych tymi przepisami mają zastosowanie przepisy ogólne prawa procesowego (art. 13 § 2 KPC). Obszerna i rozbudowana regulacja w KPC postępowań odrębnych nie naruszyła – ze względu na swoistość tych spraw – unormowania mającego charakter szczególnej regulacji (zob. komentarz do art. 13 i 201). Przyczyny uzasadniające zastosowanie szczególnych reguł, wykazujących odrębności – w stosunku do jednolitych zasad – postępowania, zostały obszernie omówione w doktrynie i orzecznictwie. W odniesieniu do relacji między poszczególnymi postępowaniami odrębnymi zob. *M. Osowska-Grzelak*, *Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym*, cz. 2, MoP 2008, Nr 14, s. 740 i n. Podkreśla się w szczególności istotę, charakter i nietypowe właściwości dochodzonych roszczeń przekazanych do postępowania odrębnego, ponieważ jednolite zasady procesowe, normujące zwykłe postępowanie procesowe, nie stwarzają warunków należytego rozpoznania tej kategorii spraw i wydania orzeczenia zgodnego z prawem i słusnością [zob. *Z. Krzemiński*, *Postępowanie odrębne w sprawach małżeńskich*, Warszawa 1973, s. 5; *W. Berutowicz*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984, s. 354. Zob. także art. 78 PrASC, który wskazuje dokumenty potwierdzające ustanie, unieważnienie albo stwierdzenie nieistnienia małżeństwa, oraz *A. Czajkowska*, w: *A. Czajkowska* (red.), *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów, Warszawa 2015, s. 156 i n.]. Także w orzecznictwie wielokrotnie podkreślano założenia leżące u podstaw takiego uregulowania, zmierzającego do wszechstronnego wyjaśnienia sprawy i realizacji zasady prawdy obiektywnej z uwagi na interes społeczny i interes stron, zainteresowanych wynikiem rozstrzygnięcia sporu. Przytoczyć tutaj należy niektóre z licznych wypowiedzi Sądu Najwyższego w formie wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej, które na tle dotychczasowego orzecznictwa sądowego wyjaśniały znaczenie dla praktyki sądowej przepisów mających realizować zasadę ochrony rodziny, dobra małoletnich dzieci i trwałości małżeństwa [uchw. SN(PSIC) z 28.5.1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, Nr 3, poz. 46, zawierająca wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie stosowania art. 29 KRO; wytyczne w uchw. SN(PSIC) z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77 w zakresie stosowania przepisów art. 56

oraz 58 KRO; uchw. SN(PSIC) z 9.6.1976 r., III CZP 46/75, OSNCP 1976, Nr 9, poz. 184, zawierająca zalecenia kierunkowe w sprawie wzmoczenia ochrony rodziny].

2. Zakres zastosowania poszczególnych przepisów w sprawach związanych z funkcjonowaniem rodziny. Postępowanie odrębne, obejmujące sprawy małżeńskie oraz postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi, uregulowane w odrębnym tytule, zawiera przepisy ogólne oraz postanowienia odnoszące się do poszczególnych rodzajów spraw rozpoznawanych w tym trybie. Przepisy ogólne (art. 425–435 KPC) zawierają odrębności wspólne dla spraw małżeńskich i odnoszą się do wszystkich spraw małżeńskich. Mają one zapewnić właściwy tok i przebieg postępowania oraz prawidłowość rozstrzygnięcia we wszystkich rodzajach spraw małżeńskich, do których należą także sprawy o separację na żądanie jednego z małżonków. Pozostałe przepisy zawierające dalsze odrębności są dostosowane do rodzaju i elementów przedmiotowych spraw, w których mają zastosowanie, a mianowicie: art. 436–446 KPC w sprawach rozwodowych i o separację, art. 447–451 KPC w sprawach o unieważnienie małżeństwa oraz ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa. Zestawienie i szczegółowe omówienie tych odrębności zostało dokonane w doktrynie (zob. *Z. Krzemiński*, Postępowanie odrębne, s. 6 i n.; *W. Berutowicz*, Postępowanie cywilne, s. 353–360).

III. Różne zagadnienia szczegółowe

A. Przedmiotowa zmiana powództwa w postępowaniu odrębnym

1. Przedmiotowa zmiana powództwa. Instytucja przedmiotowej zmiany powództwa została uregulowana w art. 193 KPC. W myśl sformułowania § 1 tego artykułu, zmiana powództwa jest dopuszczalna, jeżeli nie wpływa na właściwość sądu. Może ona obejmować – przy zachowaniu niezbędnych wymogów (art. 193 § 3 *in fine* KPC) – samo żądanie lub podstawę faktyczną, ewentualnie oba te elementy. Przepis art. 193 § 2 KPC dotyczy sytuacji, w której powód obok pierwotnego żądania występuje z nowym roszczeniem, wówczas sąd rozpoznaje to nowe roszczenie jako sprawę oddzielną, jeżeli jest dla niej rzeczowo i miejscowo właściwy, w przeciwnym razie przekazuje sprawę sądowi właściwemu. W przypadku natomiast gdy zmiana taka następuje w sądzie rejonowym, sąd ten przekazuje całe zmienione powództwo sądowi okręgowemu, który dla zmienionego powództwa jest rzeczowo i miejscowo właściwy. Zob. komentarz do art. 193 oraz *A. Kuźniar-Wiśniewska*, Dopuszczalność przedmiotowej zmiany powództwa w postępowaniu odrębnym (w sprawach małżeńskich oraz w sprawach o naruszenie posiadania), NP 1982, Nr 7–8, s. 34–40 i powołaną tam literaturę oraz *A. Wiśniewska*, Przedmiotowa zmiana powództwa w procesie cywilnym, Warszawa 1986, z uwzględnieniem jednakże zmian, jakie nastąpiły w zakresie właściwości rzeczowej sądów I instancji w sprawach rozwodowych oraz w sprawach o separację (zob. komentarz do art. 17). Zmiany te wyeliminowały ograniczenia w zakresie możliwości dokonywania przekształcenia powództwa o ustalenie nieistnienia małżeństwa lub o unieważnienie małżeństwa na powództwo o rozwód. Według art. 193 § 2¹ KPC – z wyjątkiem spraw o roszczenia alimentacyjne – zmiana powództwa może być dokonana w piśmie procesowym. W praktyce sądowej mogą wystąpić wielorakie i zróżnicowane sytuacje, w których ma nastąpić przekształcenie powództwa o ustalenie nieistnienia małżeństwa, o unieważnienie małżeństwa i o rozwód. Co do współlistnienia separacji z rozwodem i wzajemnej relacji tych instytucji, por. art. 61² KRO oraz

komentarz do art. 439 KPC. Poza wyjątkami określonymi w zd. 2 art. 383 KPC, w postępowaniu przed sądem II instancji nie można rozszerzyć żądania pozwu ani występować z nowymi roszczeniami. W wyroku z 19.11.1998 r. (III CKN 32/98, OSNC 1999, Nr 5, poz. 96) Sąd Najwyższy stwierdził, że przytoczenie w apelacji przepisów prawa materialnego wskazujących na inny stan faktyczny niż ten, na którym zostało oparte żądanie pozwu, stanowi niedopuszczalną w postępowaniu apelacyjnym zmianę powództwa. W uchwale z 22.6.2005 r. (III CZP 23/05, OSNC 2006, Nr 4, poz. 65) Sąd Najwyższy wykluczył w sprawie o separację możliwość zmiany w postępowaniu apelacyjnym powództwa na żądanie orzeczenia rozwodu.

Skoro przepis art. 193 KPC nie zawiera dalszych, poza także przytoczonymi, ograniczeń co do **zmiany powództwa**, trafnie podnosi się w przytoczonej powyżej wypowiedzi A. Kuźniar-Wiśniewskiej, że przekształceniem przedmiotowym będzie zarówno zmiana ilościowa (rozszerzenie i ograniczenie żądania oraz podstawy równoczesne bądź też tylko jednego z tych elementów), jak i zmiana jakościowa jednego lub obu elementów powództwa. W wypadku zmiany powództwa KPC zawiera przepisy zabezpieczające interes pozwanego poprzez zapewnienie mu możliwości obrony w zakresie zmodyfikowanego powództwa. W przypadku natomiast gdy przekształcenie przedmiotowe wywiera skutek o charakterze ograniczającym, to obok kontroli sądu dokonywanej pod względem przesłanek wymienionych w art. 203 § 4 KPC aktualne staje się zagadnienie zgody pozwanego w sprawach, w których powództwo wzajemne nie jest dopuszczalne (art. 203 § 1 KPC).

B. Zrzeczenie się żądania unieważnienia małżeństwa, ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa oraz rozwodu

- 12 1. Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia.** Jakkolwiek zakaz powództwa wzajemnego, zawarty w art. 439 § 1 KPC, odnosi się do rozwodu i separacji, to jednakże i w pozostałych sprawach wszczęty przez powoda proces i powództwo wzajemne mogą się pokrywać. Wówczas strony zmierzałyby do uzyskania tego samego rozstrzygnięcia. Jeżeli i podstawy zgłoszonych żądań nie wykazują zróżnicowania, wówczas przedmiot procesu będzie ten sam. Zagadnienie zatem dotyczy możliwości zastosowania art. 203 § 1 KPC w zakresie zezwalającym powodowi na **cofnięcie pozwu**, z którym połączone jest zrzeczenie się roszczenia aż do wydania wyroku – do postępowania odrębnego w sprawach małżeńskich.

Zapatrywanie o niemożliwości **zrzeczenia się żądania rozwodu**, unieważnienia małżeństwa, a także ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa było wielokrotnie przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. W tezie uchwały SN(7, zasada prawna) z 17.2.1954 r. (C 1342/53, OSNCK 1956, Nr 1, poz. 2) i jej uzasadnieniu wyrażony został pogląd wykluczający powództwo wzajemne o rozwód. Teza tej uchwały stanowi, że pozwany może zaskarżyć wyrok oddalający powództwo o rozwód bez względu na to, czy i jakie wnioski zgłaszał w toku sprawy. W uzasadnieniu zaś SN podkreślił, że małżonek pozwany ma ten sam wpływ na byt procesu, jaki ma strona powodowa. Cofnięcie przez nią pozwu może nastąpić tylko za zgodą strony pozwanej, bezprzedmiotowe bowiem jest tutaj „zrzeczenie się roszczenia” przez powoda, gdyż zrzeczenie się, o którym mowa w art. 203 § 1 KPC, może dotyczyć jedynie materialnoprawnego roszczenia dochodzonego przez powoda od pozwanego. Kontynuację tego kierunku orzecznictwa stanowią uchwała SN(PSIC) z 19.3.1955 r. (I CO 8/55, OSNCK 1956, Nr 1, poz. 1) oraz wypowiedzi SN w orzeczeniu z 6.12.1955 r. (II CR 1604/54, NP 1956, Nr 10, s. 138–139), wyroku z 9.7.1963 r.

(III CR 362/62, OSNCP 1964, Nr 5, poz. 103) oraz w uchwale z 23.11.1983 r. (III CZP 59/83, OSNCP 1984, Nr 6, poz. 94), w uzasadnieniu której SN wykluczył w sprawie o rozwód możliwość cofnięcia pozwu za zrzeczeniem się roszczenia. Podkreślił natomiast, że zrzeczenie się roszczenia, o którym mowa w art. 203 § 1 KPC, może dotyczyć jedynie materialnoprawnego roszczenia o ukształtowanie prawa w zakresie praw stanu.

Ukształtowanej linii orzecznictwa nie podważa odmienny w tej kwestii pogląd wyrażony w orzeczeniu SN z 3.7.1957 r. (IV CR 238/56, OSPiKA 1958, Nr 4, poz. 102), w którym stwierdzono, że w sprawach o roszczenia niemajątkowe niepotrzebna jest zgoda pozwanego. Pogląd ten jest zbliżony z uprzednio wyrażonym przez *S. Włodykę*, Postępowanie w sprawach o alimentację, ZNUJ 1957, Nr 4, s. 279.

Jednolity pogląd SN zaaprobowany został w piśmiennictwie przez *Z. Wiszniewskiego* (Głosa do orzeczenia SN z 3.7.1957 r., IV CR 238/56, OSPiKA 1958, Nr 4, poz. 102), *Z. Krzemińskiego* (Głosa do uchwały SN z 23.11.1983 r., III CZP 59/83, PiP 1985, Nr 3, s. 131 oraz Postępowanie odrębne, s. 61–62) i *S. Dalę* (Głosa do uchwały SN z 23.11.1983 r., III CZP 59/83, Pal. 1985, Nr 3–4, s. 83–90, gdzie przytoczona została w omawianym zakresie obszerna literatura przedmiotu).

2. Odmienne poglądy w literaturze przedmiotu. Krytyczne stanowisko wobec tej linii orzecznictwa zajęli: *W. Siedlecki* (Zasady wyrokowania w procesie cywilnym, Warszawa 1957, s. 187; Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1972, s. 257; Głosa do orzeczenia SN z 6.12.1955 r., II CR 1604/54, NP 1956, Nr 10, s. 138 oraz Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, PiP 1959, Nr 1, s. 111 i n.); *T. Rowiński* (Zrzeczenie się roszczenia w polskim prawie cywilnym, NP 1966, Nr 3, s. 320 i n.); *E. Warzocha* (Cofnięcie powództwa oraz wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe, Warszawa 1977, s. 41 i n.); *B. Dobrzański* (Głosa do orzeczenia SN z 9.7.1963 r., III CR 362/62, OSPiKA 1964, Nr 11, poz. 219).

C. Interwencja uboczna w sprawach małżeńskich

1. Interwencja uboczna. Przepis art. 76 KPC stanowi, że kto ma interes prawny w tym, aby sprawa została rozstrzygnięta na korzyść jednej ze stron, może przystąpić do tej strony w charakterze interwenienta ubocznego (zob. komentarz do art. 76). Rozstrzygający o możliwości takiego przymiotu interes może być – jak się powszechnie przyjmuje – interesem majątkowym bądź niemajątkowym, bądź też zarówno jednym, jak i drugim. Takie rozumienie interesu zrodziło potrzebę określenia jego aktualności w postępowaniu odrębnym, w szczególności określenia, czy przepis art. 76 KPC może być w tym postępowaniu stosowany bez żadnych ograniczeń. W tej kwestii wypowiedział się SN(PSIC) w uzasadnieniu uchwały z 30.9.1975 r. (III CZP 18/75, OSNCP 1976, Nr 7–8, poz. 150), stanowiącej podsumowanie dotychczas utrwalonego orzecznictwa. Mianowicie SN stwierdził, że ogólne, z art. 76 KPC, określenie interesu prawnego nie może być miarodajne dla spraw o prawa stanu. Wynika to z charakteru i istoty spraw o prawa stanu. Uczestnikami postępowania w tych sprawach mogą być tylko osoby, których interes jest osobisty i bezpośredni. Do nich należy krąg osób, o których stan cywilny w sprawie chodzi, a więc małżonkowie w sprawach małżeńskich oraz rodzice i dzieci w sprawach ze stosunków między rodzicami i dziećmi. Wyjątki od tej zasady, pozwalające na dopuszczenie do **sprawy o prawa stanu**, w charakterze jej uczestników, osób mających w jej rozstrzygnięciu interes innego rodzaju (w szczególności majątkowy), przewidują przepisy szczególne (art. 2 i 13 § 2 oraz art. 14 § 2 KRO). Takie

stanowisko ścieśniające i ograniczające interwencję uboczną w sprawach o prawa stanu zyskało aprobatę w doktrynie. Z licznych wypowiedzi w tej materii można wymienić: *K. Lipiński*, Glosa do orzeczenia SN z 4.6.1956 r., IV CR 1039/55, NP 1958, Nr 1, s. 114; *J. Górecki*, Unieważnienie małżeństwa, Kraków 1958, s. 88; *J. Ignatowicz*, Interwencja uboczna w sprawach o prawa stanu, NP 1959, Nr 1, s. 21 i n.; *Z. Wiszniewski*, Glosa do uchwały SN z 14.4.1960 r., IV CO 3/60, PiP 1961, Nr 2, s. 349; *Z. Krzemiński*, Postępowanie odrębne, s. 31–36; *tenże*, Rozwód. Praktyczny komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo. Wzory pism, Kraków 2007, s. 157–160 i powołane tam orzecznictwo oraz dalsza literatura. Odmienne stanowisko, opowiadające się za dopuszczalnością interwencji ubocznej w omawianych sprawach, w zakresie przewidzianym w art. 76 KPC, zajęli: *T. Rowiński* (Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym, Warszawa 1971, s. 123 i n.); *B. Walaszek* (Ustalenie ojcostwa małżeńskiego w polskim prawie rodzinnym, w polskim prawie prywatnym międzynarodowym i procesowym, Kraków 1962, s. 99 i n.); *J. Klimkowicz* (Interwencja uboczna według kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 1972, s. 127 i n.); *W. Siedlecki* (Glosa do uchwały SN z 14.4.1960 r., IV CO 3/60, PiP 1961, Nr 2, s. 353); *J.J. Lapierre* (Glosa do orzeczenia SN z 4.6.1956 r., IV CR 1039/55, NP 1958, Nr 1, s. 114); *B. Dobrzański* (Interwencja uboczna w sprawach o prawa stanu, SC 1970, t. XV, s. 191 i n.).

Art. 426. [Pełnomocnictwo]

Do reprezentowania strony konieczne jest pełnomocnictwo udzielone do prowadzenia danej sprawy.

Spis treści			
	Nb		Nb
I. Pełnomocnictwo szczególne	1	o unieważnienie małżeństwa i ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa . . .	2
1. Rodzaje pełnomocnictwa procesowego	1	1. Podmioty uprawnione do występowania w charakterze pełnomocnika w sprawach małżeńskich	2
II. Pełnomocnik w sprawach rozwodowych, o separację oraz w sprawach			

I. Pełnomocnictwo szczególne

- 1 1. Rodzaje pełnomocnictwa procesowego.** W świetle przepisów KPC pełnomocnictwo w sądowym postępowaniu cywilnym może być ogólne, obejmujące wszystkie lub niektóre sprawy mocodawcy, albo szczególne, udzielone do prowadzenia danej sprawy. Pełnomocnictwo może być albo procesowe – bądź to ogólne, bądź do prowadzenia poszczególnych spraw – albo do niektórych tylko czynności procesowych (art. 88 KPC; zob. kom. do tego przepisu oraz uzasadnienie post. SN z 19.10.1999 r., III CZ 115/99, OSNC 2000, Nr 4, poz. 80, a także *S. Janczarek*, Swoboda wypowiedzi profesjonalnych pełnomocników – standardy europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, KSAG 2016, Nr 2, s. 29 i n.). Przepis art. 426 KPC należy do rzędu regulujących kwestię rodzaju pełnomocnictwa jako **pełnomocnictwa szczególnego**. Wymaga on do reprezentowania strony pełnomocnictwa szczególnego udzielonego do prowadzenia konkretnej, oznaczonej sprawy ze wskazaniem oznaczenia stron i przedmiotu. W postępowaniu w sprawach małżeńskich (art. 425 KPC) pełnomocnictwo ogólne, w rozumieniu powyżej przytoczonym, nie jest wystarczające.

II. Pełnomocnik w sprawach rozwodowych, o separację oraz w sprawach o unieważnienie małżeństwa i ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa

1. **Podmioty uprawnione do występowania w charakterze pełnomocnika 2 w sprawach małżeńskich.** Przepis art. 87 § 1 KPC, w brzmieniu ustalonym przez PrRestr, obowiązujący od 1.1.2016 r. stanowi, że pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny, w sprawach własności przemysłowej także rzecznik patentowy, a w **sprawach restrukturyzacji i upadłości także osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego**, a ponadto osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony oraz osoba pozostająca ze stroną w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, współuczestnik sporu, jak również małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia. Jednakże w sprawach małżeńskich nie każda spośród osób wymienionych w przytoczonym art. 87 § 1 i nie w każdej ze spraw objętych art. 425 może wystąpić w charakterze pełnomocnika jednego z małżonków.

W uzasadnieniu uchwały z 25.7.1978 r. (III CZP 43/78, OSNCP 1979, Nr 3, poz. 46) SN wskazał na charakter spraw rodzinnych, w tym spraw dotyczących statusu osobowego małżonków. Treść podjętej uchwały, która rozstrzygnęła wyłaniającą się w obowiązującym wówczas stanie prawnym kwestię prawną, stanowiła, że pełnomocnikiem procesowym – w sprawie rozwodowej – mogą być oprócz adwokata tylko rodzice, rodzeństwo lub zstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia, jeżeli udzielono im pełnomocnictw do prowadzenia danej sprawy (art. 87 § 1 w zw. z art. 426 KPC).

Pogląd ten zyskał aprobatę glosatorów (zob. *B. Bładowski*, OSPiKA 1980, Nr 5, poz. 83; *Z. Krzemiński*, NP 1980, Nr 5, s. 147). Por. także *T. Misiuk*, *Udział organizacji społecznych w ochronie praw obywateli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972. Obaj glosatorzy przytaczają i rozważają szczególny wypadek, gdy stroną w sprawie o rozwód jest małżonek pozostający jednocześnie w innym bigamicznym związku małżeńskim, który nie został jeszcze prawomocnie unieważniony, wówczas mógłby on udzielić pełnomocnictwa procesowego małżonkowi z tego związku. W sprawie o rozwód i separację pełnomocnikiem strony nie może być osoba sprawująca zarząd jej majątkiem lub interesami. Wyłączony jest także współuczestnik sporu (interwenient uboczny). Stosując dotychczas ustaloną wykładnię w sprawach o unieważnienie małżeństwa, pełnomocnikiem strony w tych sprawach mogą być: adwokat, radca prawny, ojciec, matka, brat, siostra, zstępny oraz osoba pozostająca ze stroną w stosunku przysposobienia. Jeżeli powództwo o unieważnienie małżeństwa wytoczył – przeciwko obojgu małżonkom – prokurator (art. 22 KRO), pełnomocnikiem może być również małżonek, a także małżonek z pierwszego małżeństwa.

W sprawach o ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa pełnomocnikiem strony może być: adwokat, radca prawny, ojciec, matka, brat, siostra, zstępny i osoba pozostająca w stosunku przysposobienia. W tych sprawach, a także w sprawach o unieważnienie małżeństwa, w których dopuszczalne jest zgłoszenie interwencji, interwenient uboczny może być również pełnomocnikiem. Sformułowanie o osobach pozostających ze stroną w stosunku przysposobienia (art. 87 KPC) obejmuje zarówno przysposobienie niepełne, jak i przysposobienie pełne i jego szczególną odmianę, jaką jest przysposobienie pełne nierozwiązywalne, nazywane całkowitym.

Utrwalony w judykaturze jest pogląd stwierdzający, że występowanie w charakterze pełnomocnika procesowego osoby, która nie może być pełnomocnikiem, oznacza brak

należytego umocowania powodujący nieważność postępowania (art. 379 pkt 2 KPC) [uchw. SN(7) z 8.7.2008 r., III CZP 154/07, OSNC 2008, Nr 12, poz. 133].

Art. 427. [Posiedzenia]

Posiedzenia odbywają się przy drzwiach zamkniętych, chyba że obie strony żądają publicznego rozpoznania sprawy, a sąd uzna, że jawność nie zagraża moralności.

Spis treści

	Nb
1. Konstytucyjna zasada jawności	1
2. Realizacja zasady jawności w sprawach małżeńskich	2

1 1. Konstytucyjna zasada jawności. O jawności rozpatrzenia każdej sprawy przesądza art. 45 Konstytucji RP, wskazując równocześnie przesłanki, z powodu których może nastąpić wyłączenie jawności rozprawy (art. 45 § 2 Konstytucji RP). Zasada jawności rozpoznawania spraw cywilnych znalazła wyraz w art. 9 KPC. Zob. szerzej w tym zakresie: *M. Skibińska*, Nowe technologie w służbie zasad jawności i ustności w postępowaniu cywilnym, w: *D. Gil, E. Kruk* (red.), *Zasady postępowania sądowych w perspektywie ostatnich nowelizacji*, Lublin 2016, s. 49 i n.

2 2. Realizacja zasady jawności w sprawach małżeńskich. W sprawach małżeńskich nastąpiło, z mocy wyraźnego przepisu, **ograniczenie zasady jawności**. Posiedzenia odbywają się przy drzwiach zamkniętych. Podczas posiedzeń odbywających się przy drzwiach zamkniętych mogą być obecne na sali osoby zaufania, po dwie z każdej strony. Przepis art. 154 § 1 KPC dopuszczający obecność tych osób znajduje zastosowanie w tym postępowaniu. Realizacja zasady jawności może nastąpić w wyniku zgłoszonego przez obie strony żądania publicznego rozpoznania sprawy, które jeżeli nie zagrazi moralności, zostanie przez sąd uwzględnione. Zbadanie tej przesłanki i wyrażenie oceny sądu może nastąpić dopiero po stosownym wskazaniu i przytoczeniu przez strony faktów, które zostaną w tym postępowaniu ujawnione. Trafnie podnosi się w doktrynie, że wszelkie dopuszczone przez KPC odstępstwa od zasady jawności muszą być stosowane z rozwagą [zob. *A. Góra-Błaszczkowska*, *Zasady postępowania dowodowego*, w: *Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk* (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 175].

Art. 428. [Niestawiennictwo stron]

§ 1. Rozprawa odbywa się bez względu na niestawiennictwo jednej ze stron. Jednakże w razie nieusprawiedliwionego niestawiennictwa powoda na pierwsze posiedzenie sądowe wyznaczone w celu przeprowadzenia rozprawy, postępowanie ulega zawieszeniu, chyba że prokurator popiera żądanie unieważnienia albo ustalenia istnienia lub nieistnienia małżeństwa.

§ 2. Podjęcie postępowania następuje na wniosek powoda, nie wcześniej jednak niż po upływie trzech miesięcy od dnia zawieszenia postępowania. W razie niezgłoszenia takiego wniosku w ciągu roku po zawieszeniu, sąd umorzy postępowanie. Umorzenie wywołuje takie same skutki, jak umorzenie postępowania zawieszonoego na zgodny wniosek stron lub z powodu ich niestawiennictwa.

[Przejdź do księgarni →](#)